

DOI: 10.11649/abs.2015.015

Krystyna Rutkowska

Uniwersytet Wileński

Wilno

Wszystkie gwary są piękne

Rok 2013 ogłoszono na Litwie Rokiem Gwar i w związku z tym obfitował on w bardzo różnorodne wydarzenia – konferencje, dyskusje, konkursy, koncerty, które miały na celu zarówno propagowanie gwar ludowych, jak i stanowiły zachętę do dalszej działalności na rzecz ich dokumentowania, badania i opisu. Poważne naukowe opracowania z zakresu dialektologii litewskiej, które ukazały się w ostatnich latach (por. monografię *XXI a. pradžios lietuvos tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas* [pol. *Gwary litewskie na początku XXI wieku: studium geolingwistyczne i socjolingwistyczne*], red. D. Mikulėnienė, V. Meiliūnaitė omówioną szczegółowo w niniejszym tomie), wykazały określone zmiany w strukturze tradycyjnych dialektów i ich układzie przestrzennym. Jednak podstawowy zręb gwar litewskich jest dziś dość dobrze zachowany, stąd też wynika potrzeba ich dalszego dokumentowania i opisu z wykorzystaniem najnowszych metod badawczych. Zaangażowanie jak najszerzego grona osób do prowadzenia badań terenowych, a zwłaszcza uczniów, nauczycieli, bibliotekarzy, pracowników kultury, wymagało przygotowania odpowiedniej instrukcji gromadzenia materiałów gwarowych. Została ona opublikowana w 2013 r. pod znamiennym tytułem: *Visos tarmės gražiausios... Tarmių medžiagos rinkimo instrukcija* [pol. *Wszystkie gwary są piękne... Instrukcja gromadzenia materiałów gwarowych*], red. D. Mikulėnienė, V. Ragaišienė, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, ss. 72. Opracowanie oraz wydanie instrukcji było możliwe dzięki wsparciu Państwowej Komisji Języka Litewskiego.

W opracowanie instrukcji włączyli się znani badacze języka litewskiego i gwar litewskich, dzięki czemu zawiera ona nie tylko wskazówki praktyczne, lecz jest zarazem

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 PL License (creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2015.

Publisher: Institute of Slavic Studies PAS & The Slavic Foundation
[Wydawca: Instytut Sławistyki PAN & Fundacja Sławistyczna]

kompendium wiedzy, zredagowanym w sposób popularnonaukowy, na temat historii badania gwar litewskich i ważnych osiągnięć w dziedzinie dialektologii litewskiej.

Już we *Wstępie* (autorstwa D. Aliūkaitė) podkreślono, że gromadzenie danych gwarowych jest podyktowane potrzebą ocalania narodowego dziedzictwa kulturowego. Badaczka wskazuje na kulturowe, społeczne i naukowe wartości gwar, charakteryzuje różne typy ich użytkowników (stały aktywny, niestały aktywny, pasywny i symboliczny), podkreślając wartość każdego z nich i nie wykluczając żadnego z pola zainteresowań badaczy.

Krótki zarys badań gwaroznawczych przedstawiono w rozdziale *Iš tarmių medžiagos rinkimo istorijos* [pol. *Z historii gromadzenia materiałów gwarowych*], przygotowanym przez D. Mikulėnienė. Autorka podaje, że pierwsze wzmianki o gwarach litewskich zawierają już XVII-wieczne gramatyki języka litewskiego, jednak w sposób metodyczny badania zostały podjęte dopiero w drugiej poł. XIX w. przez takich wybitnych językoznawców, jak: A. Schleicher, A. Bezzenberger, A. Lieskien, F. Fortunatow i in. Następnie omawia programy (kwestionariusze) do badań terenowych, opracowane w XIX w., w tym pierwszy program E. Voltera z 1886 r. w języku rosyjskim. Badaczka porównuje kolejne programy badań terenowych i przybliża odbiorcy różne metody stosowane przy gromadzeniu i opracowaniu materiałów językowych, ukazuje różne nurty badań gwaroznawczych i prezentuje najważniejsze ich osiągnięcia w postaci atlasów gwarowych.

W kolejnych rozdziałach zatytułowanych *Lietuvių tarmės ir jų klasifikacija* [pol. *Gwary litewskie i ich klasyfikacja*] (autorstwa A. Leskauskaitė) oraz *Šiuolaikiniai tarmių medžiagos rinkimo būdai* [pol. *Współczesne metody gromadzenia materiałów gwarowych*] (autorstwa A. Leskauskaitė i V. Kardelisa) przedstawiono podstawowe zespoły gwar litewskich, omówiono ich cechy dyferencjalne i obecnie stosowane metody rejestrowania materiałów gwarowych.

Dwa kolejne rozdziały mają charakter praktyczny, udzielają wskazówek dotyczących doboru informatora, etyki badacza, sposobu prowadzenia rozmów i ich tematyki, wartości danych metajęzykowych, potrzeby uwzględnienia sytuacji językowej i sposobu archiwizowania zgromadzonych materiałów. W instrukcji podano także przykłady transkrybowania tekstów gwarowych (transkrypcja fonetyczna i półfonetyczna) oraz wskazano adresy doświadczonych dialektologów, którzy w razie potrzeby udzielą fachowej porady eksploratorom niespecjalistom.

Inicjatywa wydania i rozpowszechnienia w regionalnych ośrodkach kultury i edukacji takiej instrukcji jest pięknym i godnym naśladowania pomysłem dialektologów litewskich, którzy postrzegają gwary jako dobro narodowe i wielką wartość symboliczną. Instrukcja ma też za zadanie utwierdzać użytkowników i miłośników gwar w przekonaniu, że trzeba o nie dbać i zabiegać o ich utrwalenie poprzez pozyskiwanie nowych materiałów z różnych regionów Litwy. Idea gromadzenia danych gwarowych przez osoby spoza kręgu specjalistów to dobry sposób na uaktywnienie środowisk lokalnych i rozbudzenie, przy okazji zbierania materiałów językowych, ich zainteresowania historią własnego regionu i kraju oraz kulturą ludową.

Bibliografia

Mikulėnienė, D., & Ragaišienė, V. (Red.). (2013). *Visos tarmės gražiausios... Tarmių medžiagos rinkimo instrukcija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.

Wszystkie gwary są piękne

Streszczenie

Tekst przedstawia publikację *Visos tarmės gražiausios... Tarmių medžiagos rinkimo instrukcija* [pol. *Wszystkie gwary są piękne... Instrukcja gromadzenia materiałów gwarowych*], opracowaną przez dialektologów litewskich. Ma ona na celu aktywizację pracy nad gromadzeniem danych gwaroznawczych w różnych regionach Litwy. Publikacja zawiera krótkie artykuły o charakterze popularnonaukowym, dotyczące historii gwaroznawstwa na Litwie oraz praktyczne wskazówki dla badaczy. Godna uwagi jest sama inicjatywa współpracy naukowców z użytkownikami gwar.

Słowa kluczowe: gwary litewskie; kwestionariusze; kultura ludowa; Rok Gwar

All dialects are beautiful

Abstract

The text presents the publication *Visos tarmės gražiausios... Tarmių medžiagos rinkimo instrukcija* [Eng. *All dialects are beautiful... Dialectal material collection instruction*] created by Lithuanian dialectologists. It aims to activate dialectical research data collection in various regions of Lithuania. The publication provides brief, popular and scholarly articles about the history of the Lithuanian dialectical research, as well as practical guidelines for researchers. The cooperation initiative between reserachers and dialect users is underlined.

Keywords: Lithuanian dialect; questionnaires; folk culture; Dialects Year

Correspondence: K. Rutkowska, Vilnius University, e-mail: kristina.rutkovska@gmail.com
The study was conducted at author's own expense.

Competing interests: the author is a member of the Scientific Board of this journal.